

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

© 2014 РЯБИКІНА К. Г.

УДК 658.15:330.14

Рябикіна К. Г. Капітал підприємства як об'єкт економічного управління

У статті обґрунтовано, що дослідження капіталу підприємства як об'єкта управління повинно спиратися на концептуальний базис економічної теорії, сучасні концепції стратегічного менеджменту та теорію корпоративних фінансів. Розширення контуру його дослідження потребують також і особливості та тенденції розвитку інноваційної економіки. За результатами проведеного еволюційного аналізу трактування капіталу встановлено, що кожен конкретний підхід доповнює загальну характеристику капіталу новим якісним змістом. Істинна сутність категорії «капітал» знаходиться на перетині досліджених підходів, а правомірність їх застосування залежить від того ракурсу, в якому постає окрема проблема. Зроблено висновки про доцільність наголосу на сутнісних ознаках капіталу як вартості, що дозволяє йому виконати свої функції, у тому числі й основну – відтворювальну, і капіталу як вартості, що здатна забезпечити приріст вкладеної вартості. Основою формування дослідження капіталу підприємства як об'єкта управління є визначення самого терміна «управління», яке полягає в досягненні цілей на основі реалізації певних, чітко спрямованих дій, а також управлінської суті капіталу підприємства, в основу якої закладено вартісний (здатність капіталу забезпечувати прирощення вартості підприємства), ресурсний (поява стійкого, системного контуру нефінансового капіталу, що включає інтелектуальний та соціальний капітал) і цільовий підходи. Зазначено, що в умовах розвитку інноваційної економіки специфічний контур нефінансового капіталу фіксує відмінності процесу формування вартості та управління, яке орієнтоване на її прирощення, і зумовлює необхідність подальших досліджень, пов'язаних із розвитком відповідних аналітичних інструментів і механізмів досягнення управлінських цілей у сфері менеджменту капіталу підприємства.

Ключові слова: капітал, підприємство, ефективність управління капіталом підприємства, нефінансовий капітал.

Рис.: 1. **Бібл.:** 28.

Рябикіна Катерина Григорівна – асистент, кафедра економіки та стратегії підприємств, Криворізький національний університет (вул. XXII Партз'їзду, 11, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50027, Україна)

E-mail: ekaterinarjabykina@rambler.ru

УДК 658.15:330.14

UDC 658.15:330.14

Рябикіна Е. Г. Капітал підприємства як об'єкт економічного управління

Riabykina E. H. Business Capital as a Subject to Economic Management

В статье обосновано, что исследование капитала предприятия как объекта управления должно опираться на концептуальный базис экономической теории, современные концепции стратегического менеджмента и теорию корпоративных финансов. Расширения контура его исследований требуют также особенности и тенденции развития инновационной экономики. По результатам проведенного эволюционного анализа трактовки капитала установлено, что каждый конкретный подход дополняет общую характеристику капитала новым качественным содержанием. Истинная сущность категории «капитал» находится на пересечении исследованных подходов, а правомерность их использования зависит от того ракурса, в котором поднимается отдельная проблема. Сделаны выводы о целесообразности сосредоточения на существенных признаках капитала как стоимости, позволяющей капиталу исполнить свои функции, в том числе и основную – воспроизводственную, а также капитала как стоимости, способной обеспечить прирост вложенной стоимости. Основой формирования исследований капитала предприятия как объекта управления является определение самого термина «управление», которое заключается в достижении целей на основе реализации определенных, четко направленных действий. Необходимо также исследовать управленческую сущность капитала предприятия, в основу которой положены стоимостный (способность капитала обеспечивать прирост стоимости предприятия), ресурсный (появление устойчивого системного контура нефинансового капитала, включающего интеллектуальный и социальный капиталы) и целевой подходы. Отмечено, что в условиях развития инновационной экономики специфический контур нефинансового капитала фиксирует отличия процесса формирования стоимости и управления, ориентированного на ее приращение, и обуславливает необходимость дальнейших исследований, связанных с развитием соответствующих аналитических инструментов и механизмов достижения управленческих целей в сфере менеджмента капитала предприятия.

Ключевые слова: капитал, предприятие, эффективность управления капиталом предприятия, нефинансовый капитал.

Рис.: 1. **Библ.:** 28.

Рябикіна Катерина Григорівна – асистент, кафедра економіки та стратегії підприємств, Криворізький національний університет (вул. XXII Партз'їзду, 11, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50027, Україна)

E-mail: ekaterinarjabykina@rambler.ru

In the article is grounded, that studies of the enterprise capital as a subject to management should rely on the conceptual basis of economic theory, on the modern concepts of strategic management and on the theory of corporate finance. Also specifics and trends in the development of an innovative economy require to expand the outline of such studies. According to the results of the evolutionary analysis of interpretation of the capital it was determined, that each particular approach complements the general characteristics of the capital with new qualitative contents. The true entity of the category «capital» is located at the intersection of the approaches explored, and the legality of their use depends on the point of view as to every particular problem. It was concluded about the appropriateness of focusing on substantive grounds of the capital as the value, which allows the capital to fulfill its functions, including the major one – reproductive function, as well as the value, capable of ensuring the increase of the embedded value. A basis for building the research of the enterprise capital as a subject to management provides the identifying of the term «management», which consists in achieving of the objectives through the implementation of particular, clearly directed actions. It is also necessary to explore the managerial essence of the enterprise capital, which initially comprises the value-based (the ability of the capital to increase the enterprise value), resource-based (the emergence of the sustainable system-related circuit of the nonfinancial capital of the nonfinancial capital, including the intellectual and social capital) and target-based approaches. It was noted, that in the development of an innovative economy a specific circuit of the nonfinancial capital captures the differences of value forming and value management processes, directed to its incrementing, and necessitates further research related to the development of analytical tools and mechanisms to achieve managerial objectives in the field of management of the enterprise capital.

Key words: capital, enterprise, efficiency of management of the enterprise capital, nonfinancial capital.

Рис.: 1. **Библ.:** 28.

Riabykina Ekaterina H. – Assistant, Department of Economics and enterprise strategies, Kryvyi Rig National University (vul. XXII Partz'yizdu, 11, Kryvyi Rig, Dnipropetrovska obl., 50027, Ukraine)

E-mail: ekaterinarjabykina@rambler.ru

Категорія «капітал» є однією з фундаментальних та достатньо складних, а її змістовне наповнення визнається науковцями як найбільш неоднозначне та належить до непізнаних об'єктів дослідження економічної науки. У даному контексті цілком аргументованим є висловлювання британського дослідника К. Блісса (*Christopher Bliss*), який наголошував, що тоді, коли економісти досягнуть порозуміння у проблемі теорії капіталу, то незабаром вони досягнуть порозуміння і в кожній іншій проблемі [1]. Якщо звернутися до історії економічної думки, то можна зазначити, що сутність капіталу досліджена представниками багатьох наукових шкіл і течій, а різноманітність визначень зумовлено багатоаспектною змістовністю даної економічної категорії. В умовах розвитку інноваційної економіки капітал набуває нового змісту та потребує розширення контуру його дослідження, що пов'язано, перш за все, з трансформаційними змінами суспільних відносин, які визначили особливості та тенденції розвитку інноваційної економіки.

Проблематика аналізу управлінської природи капіталу підприємства представлена в сучасній науковій літературі. Серед зарубіжних дослідників особливо слід відмітити наукові праці І. Івашковської (*И. Иващковская*) [2], О. Ф. Сисоевої (*Е. Ф. Сысоева*) [3], Т. В. Теплової (*Т. В. Теплова*) [4], А. В. Ткачової (*А. В. Ткачова*) [5]; серед вітчизняних – І. О. Бланк [6, 7], Д. П. Мельничук [8], О. Ю. Мірошніченко [9, 10], О. Г. Мендрул [11], Н. В. Шевчук [12, 13, 14].

Варто зазначити, що визначені наукові дослідження не претендують на цілісне визначення капіталу підприємства як об'єкта економічного управління, а представляють результати окремих аспектів даної проблематики, які частіше розглядаються в площині фінансового менеджменту. Однак систематизація наукових праць щодо розвитку сучасних управлінських концепцій актуалізує необхідність введення стратегічного контуру, який пояснює причинно-наслідкові зв'язки в процесах капіталоутворення на підприємстві та дозволяє приймати більш ефективні управлінські рішення.

Метою статті є обґрунтування авторської логіки дослідження капіталу як об'єкта управління на підприємстві, яка спирається на концептуальний базис економічної теорії, сучасних концепцій стратегічного менеджменту та теорії корпоративних фінансів.

Перша спроба визначення категорії «капітал» була зроблена Аристотелем (*Ἀριστοτέλης*), який трактував її як «мистецтво» забезпечувати достаток або діяльність, що спрямована на накопичення [9]. Меркантилісти ототожнювали капітал з грошима, а джерело капіталу вбачали в активному торговельному балансі. Представники школи фізіократів вважали, що головним джерелом багатства є земля, капіталом виступають накопичені цінності, сума яких є еквівалентом земельного фонду, тобто капіталом виступає земля та вкладені в неї кошти [15]. У своїх наукових теоріях фізіократи розділили категорії доходу та капіталу, сформувавши тим самим основу для розуміння ролі останнього в процесі виробництва, однак обмежилися лише рамками сільського господарства. Класики політекономії розвинули трактування капіталу до розуміння його змісту як окремого фактора вироб-

ництва [16]. А. Сміт (*Adam Smith*) розділяє тлумачення капіталу та багатства й доводить, що капітал є не єдиним джерелом багатства, такими є також земля та праця. У. Петті (*William Petty*) вперше став розглядати економічні відносини у взаємозв'язку з відносинами, що складаються в процесі суспільного виробництва, що, у свою чергу, дозволило сформувати класичний підхід, який спирається на концепцію кругообігу капіталу та формування доданої вартості. Д. Рікардо (*David Ricardo*) трактував капітал як засіб виробництва, водночас, розвиваючи ідеї А. Сміта, він значно просунувся у вивченні питань прибутку на капітал та перерозподілу капіталу.

Розкриття сутності капіталу представниками австрійської школи (К. Менгер (*Carl Menger*), Ф. Візер (*Friedrich von Wieser*), О. Бем-Баверк (*Eugen Böhm Ritter von Bawerk*)) базується на проведенні відмінностей між первісними та виготовленими факторами виробництва. Первісними факторами виступають земля та праця, на відміну від яких під капіталом розуміється вироблений фактор [17]. У [18] відмічається, що теорію капіталу О. Бем-Баверка (*Eugen Böhm Ritter von Bawerk*) розвинув у теорію граничної продуктивності капіталу шведський вчений-економіст К. Віксель (*Johan Gustaf Knut Wicksell*), який представляв капітал як «незавершене виробництво», тобто перевагу віддавав капіталу з коротким терміном служби (оборотному капіталу). Відомий неокласик І. Фішер (*Irving Fisher*) виділяв дві сторони капіталу: його реальну (фізичну) сторону, яка виражена в запасі, що виробляє потік послуг, і його вартісну природу (одиниця капітальної вартості) [19]. Оскільки потік послуг перетворюється на потік доходу, то капітал можна прирівняти до дисконтованого потоку доходів. Вчений-економіст М. Блауг (*Mark Blaug*) [19] звертає увагу на важливий момент у розумінні капіталу І. Фішером – на те, що між вартісним і натуральним вимірюваннями капіталу не може бути відповідності. Між ними не може бути і кількісної рівності, оскільки натуральне вимірювання капіталу у вигляді запасу приносить дохід, який може бути прирівняний до капіталу тільки на основі його дисконтування. Разом з тим, така позиція І. Фішера є недостатньою для того, щоб говорити про його тяжіння тільки до грошової природи капіталу.

Дослідження капіталу представниками неокласичних шкіл зумовлені необхідністю обґрунтування походження процента та прибутку, визначення їх статусу у вартості виробленого продукту. Трактування капіталу базується перш за все на теорії факторів виробництва. Теорія капіталу Д. Хікса (*John Richard Hicks*) зводиться до елементарних мікроекономічних суджень: аналіз сутності капіталу та проблема його функціонування обмежуються характеристикою діяльності фірми, яка намагається максимізувати свої доходи [20]. Таким чином, відмінності в трактуванні капіталу представниками неокласичної школи не привели до чіткого формулювання його змісту, тому досить складно робити висновки про те, що тій або іншій концепції вдалося обґрунтувати виключно матеріалістичний або виключно грошовий підходи до розкриття природи капіталу.

Відомий вчений-економіст К. Маркс (*Karl Heinrich Marx*) відкидав трактування капіталу як засобу виробництва та доводив, що капітал – це не річ, а суспільні виробничі відносини, які втілені в речі та надають їй специфічний суспільний характер. У своїх наукових працях К. Маркс наголошував на вартісній природі капіталу, а його ознакою вважав те, що в процесі руху вартість змінює свої форми: «Якщо фіксувати окремі форми прояву, які зростаюча вартість поперемінно приймає в своєму життєвому кругообігу, то отримуємо таке визначення: капітал є гроші, капітал є товар» [21, с. 147]. Але капітал не є тотожним тим формам, що приймає. Рух по них, якраз, і є необхідним для того, щоб сам капітал міг існувати. Тобто капітал – це є процес руху вартості за різними предметними формами. Більш чітко про співвідношення форми та змісту капіталу зазначено в науковій праці Р. Гільфердинга (*Rudolf Hilferding*) «Фінансовий капітал» [22, с. 5]. «Зміни останньої (величини вартості.– авт.) складають зміст процесу зростання вартості. І якщо ця зміна відноситься до процесу виробництва, то метаморфоза форм – до процесу обігу. Але існує тільки дві форми, які може приймати вартість у суспільстві, що побудовано на товарному виробництві: форма товару та форма грошей» [22, с. 56]. Аналогічну інтерпретацію можна прослідкувати в Й. Шумпетера (*Joseph Alois Schumpeter*) [23, 24]. Виміряти купівельну спроможність, якою володіє підприємець, можна тільки шляхом реалізації продуктивних благ і порівняння величини отриманих грошей з тим, що було первісно вкладено. Операція реалізації продуктивних благ є не чим іншим, як зміною форми капіталу, на основі якої можна стверджувати про наявність або відсутність процесу зростання вартості.

Таким чином, Й. Шумпетер і К. Маркс відокремлюють капітал від його матеріального втілення. Самі засоби виробництва, в які вкладається капітал, не є капіталом. Вони можуть бути використані лише за своїм безпосереднім призначенням – для виробництва продукції або реалізовані в обмін на гроші. В останньому випадку підприємець знову стане володарем капіталу, який може бути витрачений на придбання засобів виробництва. Однак у своїх наукових працях К. Маркс і Й. Шумпетер, досліджуючи капітал, розставляють різні акценти. Якщо для першого важливим є сам процес руху вартості, її перехід в різні форми, то для другого капітал представляє інтерес як засіб, який дозволяє підприємцю досягти своїх цілей та забезпечити ефективний розвиток.

Нові аспекти в розумінні капіталу пояснюються зміною системи виробничих відносин, ускладненням світогосподарських зв'язків, процесами глобалізації та конкурентною боротьбою за ресурси. Усі економічні теорії, що намагалися розв'язати проблему ефективності економічних систем в умовах обмеженості ресурсів, не гарантують довгострокового та абсолютного її вирішення на всі століття. Дослідження історичної еволюції змістовного наповнення капіталу дозволяє говорити про те, що кожне з трактувань містить характеристику певного аспекту, кожний підхід висвітлює частину істини про капітал, але не розкриває його природу повністю,

що одночасно підтверджує складний зміст категорії. Поступове розуміння сутності капіталу характеризує одночасно і розвиток форм, функцій, принципів формування, умов і методів накопичення капіталу, що відображається на зміні внутрішнього змісту та структури капіталу.

Узагальнюючи результати проведеного еволюційного аналізу, ми не наголошуємо в трактуванні капіталу на переважному стані конкретного підходу, оскільки кожен з них доповнює загальну характеристику капіталу новим якісним змістом, що виявлений на відповідному етапі досліджень, навіть за умови спроби обґрунтувати положення, які іноді ігнорують вагомими фактори. Істинна сутність категорії «капітал» буде знаходитися на перетині зазначених підходів, а правомірність їх застосування буде залежати від того ракурсу, в якому постає окрема проблема. Тобто, доцільно наголосити на сутнісних ознаках капіталу, які на даному етапі розвитку сучасної економічної науки є незаперечними:

- ✦ *по-перше*, капітал – це вартість, і нехтування даного аспекту не дозволило б капіталу виконати свої функції, у тому числі й основну – відтворювальну;
- ✦ *по-друге*, капіталом стає тільки та вартість, яка здатна забезпечити приріст цієї вартості. Без даної ознаки будь-яка вартість перетворюється на товар, засоби обігу або платежу. Щоб виступати капіталом, будь-який актив (ресурс, засіб, тощо), у тому числі й грошовий, має бути цінним і мати інвестиційну природу, тобто забезпечувати приріст вкладеної вартості.

В економічній практиці поняття «капітал підприємства» застосовується досить вільно та часто використовується для ідентифікації різних за функціональним призначенням та економічним змістом частин вартості або видів активів. У сучасній науковій економічній літературі також використовують велику кількість визначень капіталу підприємства, які, з певним ступенем умовності, дозволяють віднести їх до таких підходів: обліково-аналітичний (бухгалтерський), фінансовий та економічний.

Розвиток бухгалтерського підходу до тлумачення капіталу визначається необхідністю його об'єктивного відображення в обліку. Не претендуючи на повноту дослідження бухгалтерського підходу до визначення капіталу, вважаємо за доцільне наголосити на тому, що сутність капіталу змінюється в процесі еволюції бухгалтерського обліку від ототожнення з фінансовими результатами (камеральний облік) до сукупності власних і позикових коштів (еволюційно-адаптивний облік). Завдання об'єктивного відображення стану капіталу та його руху в бухгалтерському обліку на даний момент наштовхується на такі проблеми: розвиток розуміння капіталу, виникнення його нових форм і видів; невідповідність між можливостями бухгалтерського обліку й звітності, які здійснюються в рамках діючої концепції та інституціональними вимогами до формування інформації.

У науковій фінансовій літературі найбільш розповсюдженим є погляд на капітал підприємства як на форму організації фінансових ресурсів, якій притаманні дві іманентні характеристики: участь у реальній госпо-

дарській діяльності підприємства; здатність приносити прибуток. У рамках розвитку сучасної теорії фінансового менеджменту здатність забезпечувати отримання прибутку модифікується у здатність формувати вартість підприємства. У рамках теорії фінансів підприємства капітал розглядають на основі як статичного, так і динамічного підходів. У статичному підході під капіталом розуміють суму основного та оборотного або власного та позикового капіталу. У динамічному розумінні мова йде про процес зростання власного капіталу в результаті раціонального використання як основного та оборотного, так і власного й позикового капіталу.

Сучасний економічний підхід щодо дослідження змісту капіталу підприємства дозволяє висловити думку, що існуючі визначення є занадто неоднозначними – «цінність», «вартість», «джерело доходу», «засоби», «початкова сума коштів», «ресурси», «фактори виробництва», «сукупність виробничих відносин між власниками та працівниками», тощо. З метою розкриття управлінської природи капіталу підприємства ми не можемо нехтувати жодним з аспектів, які визначають складну природу капіталу. Тому вважаємо за доцільне аргументувати необхідність включення до подальших досліджень таких характеристик капіталу, системне поєднання яких дозволить, з одного боку, врахувати сучасні тенденції розвитку зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання підприємства, з іншого – врахувати якомога більшу кількість характеристик капіталу, які розкривають його багатоаспектну сутність.

У сучасній науковій літературі [25, 26], розглядаючи проблематику управління капіталом підприємства, вчені наголошують на доцільності інтегрованого підходу, який синтезує логіку застосування системного, процесного, функціонального, ситуаційного, структурного підходів. Однак у рамках кожного наукового дослідження управлінський акцент зводиться до традиційних питань, які пов'язані з управлінням джерелами формування капіталу та різними формами його функціонування й відтворення. При цьому, розглядаючи проблематику оцінювання ефективності управління окремими видами капіталу або процесами його кругообігу, вчені в переважній більшості зміщують дослідницькі акценти у фінансову площину і оперують стандартним набором аналітичних фінансових індикаторів, не завжди пояснюючи їх актуальність та відповідність тактичним і стратегічним цілям підприємства. Серед науковців пострадянського простору, що займалися дослідженням різних аспектів проблеми управління капіталом підприємства, особливо слід відмітити наукові праці І. О. Бланка [6, 7]. У своїх наукових дослідженнях вчений досить багатоаспектно дослідив особливості управління капіталом підприємства: з точки зору формування базових концептуальних положень; як виробничим та інвестиційним ресурсом; на стадіях формування, використання та відтворення; в операційній та інвестиційній діяльності підприємства. Однак основний акцент дослідження постійно зміщувався у фінансову площину, що значно звужує контур системного погляду на капітал в умовах розвитку інноваційної економіки.

Основою формування авторської логіки дослідження капіталу підприємства як об'єкта управління є визначення самого терміна «управління», яке полягає в досягненні цілей на основі реалізації певних чітко спрямованих дій. Проведений аналіз цільових моделей підприємства, описаних у сучасній фінансово-економічній літературі, та їх систематизація дозволяють говорити про те, що в контексті розвитку сучасної теорії корпоративних фінансів основна мета полягає в зростанні вартості бізнесу, з точки зору сучасної теорії стратегічного менеджменту – у забезпеченні стійкості конкурентних переваг.

Конкурентоспроможність є рушійною силою розвитку підприємства, формування та зростання його вартості [27, с. 176]. Саме конкурентоспроможність підприємства надає можливості формувати ядро вартості та задовольняти інтереси суб'єктів економічних відносин. Тільки на основі реалізації даної функції підприємство як організаційна форма капіталу характеризується здатністю прирощувати вартість.

В основі сучасної теорії стратегічного менеджменту на даний момент домінуючим є розвиток ресурсного підходу, однією з основних тез якого є те, що джерелом створення конкурентних переваг та забезпечення їх стійкості є ресурси. Проблематика взаємозв'язку ресурсів, вартості та капіталу досліджена в наукових працях вітчизняних вчених О. Мендрула [11], О. Ю. Мірошніченко, Н. В. Ревуцької та О. М. Гончарової [10], І. М. Репіної [28], Н. В. Шевчук [13]. Ми погоджуємося з наведеною аргументацією визначених науковців, що нехтування основних висновків сучасної ресурсної теорії стратегічного менеджменту не дозволяє повною мірою розкрити складний механізм перетворення ресурсів підприємства у його вартість. У контексті даної проблеми досить вдалою є спроба поєднання основних висновків сучасних теорій стратегічного менеджменту та корпоративних фінансів, зроблена Н. Шевчук, яка так пояснює управлінську логіку перетворення ресурсів у додану вартість підприємства: «Будь-яке підприємство використовує матеріальні та нематеріальні ресурси, які визначають можливості підприємства; їх реалізація залежить від компетенцій як самого підприємства, так і компетенцій його робітників. Інновації у даному контексті є інструментом, який сфокусований на формуванні дієвої та конкурентоспроможної бізнес-моделі. На основі ефективно сформованої бізнес-моделі реалізується механізм перетворення ресурсів, здатностей, компетенцій та інновацій в економічну цінність» [14, с. 93]. Далі автор розкриває механізм перетворення цінності в потоки доданої вартості підприємства.

Узагальнення результатів критичного аналізу сучасних інтерпретацій капіталу підприємства дозволило сформулювати авторську логіку дослідження його управлінської суті, в основу якої закладено ресурсний, вартісний та цільовий підходи (рис. 1). Вартісна природа капіталу є незаперечною в сучасній економічній літературі, тому її проблематика буде розглядатися в подальшому з позицій здатності капіталу забезпечувати прирощення вартості підприємства.

Рис.1. Логіка змістовного наповнення капіталу підприємства як об'єкта економічного управління

Джерело: розробка автора.

Що стосується ресурсного підходу, то варто акцентувати увагу на тому, що погляд на капітал як на економічний ресурс у даній статті дещо відрізняється від традиційного розуміння, яке висвітлює сучасна економічна література. Традиційна ресурсна проблематика капіталу розглядається з позицій виробничого та інвестиційного ресурсу. Ми наголошуємо на тому, що в умовах розвитку інноваційної економіки, коли посилюється залежність ефективності розвитку від накопичення наукових знань та умінь перетворити їх у виробничий ресурс, особливого значення набуває специфічний контур нефінансового капіталу, який включає інтелектуальний та соціальний капітал.

Поява стійкого, системного контуру нефінансового капіталу фіксує відмінності процесу формування вартості та управління, що орієнтоване на її прирощення, та означає суттєві зміни в розумінні механізму формування вартості підприємства, що пов'язано зі зміщенням зусиль не на процес створення продукту шляхом присвоєння ресурсів, а на створення інтелектуального та соціального капіталів як специфічних ресурсів у процесі створення продукту. Також виникає необхідність розширення меж вартісного аналізу капіталу, що виступає катализатором зміни уявлень про змістовне наповнення та аналітичний інструментарій. Дані обставини зумов-

люють доцільність розвитку вартісної моделі аналізу капіталу в напрямку доповнення фінансових вимірювань капіталу стратегічними.

ВИСНОВКИ

Капітал є складною багатоаспектною категорією, еволюція якої відобразила історичний процес розвитку природи, форм руху, динаміки та структури товарного виробництва. Змістовне наповнення капіталу в економічній теорії свідчить про те, що кожне з трактувань містить характеристику певного аспекту, кожний підхід висвітлює частину істини про капітал, але не розкриває його природу повністю. Не наголошуючи на переважному стані конкретного підходу до визначення капіталу, доведено, що його істинна сутність знаходиться на перетині існуючих підходів, а правомірність їх застосування залежить від того ракурсу, в якому піднімається окрема проблема.

В основу авторського управлінського підходу до розкриття сутності капіталу підприємства було закладено вартісний, ресурсний та цільовий підходи, що дозволило розширити змістовні контури дослідження капіталу в контексті розвитку теорії стратегічного менеджменту. В умовах розвитку інноваційної економіки особливого значення набуває специфічний контур нефінансового капіталу, який включає інтелектуальний та соціальний

капітали, що, у свою чергу, фіксує відмінності процесу формування вартості та управління, яке орієнтоване на її прирощення, і зумовлює необхідність подальших досліджень, які пов'язані з розвитком відповідних аналітичних інструментів і механізмів досягнення управлінських цілей у сфері менеджменту капіталу підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Bliss C. Capital Theory and the Distribution of Income / C. Bliss. – North-Holland Publishing, Oxford, 1975.
2. Ивашковская И. Моделирование стоимости компании. Стратегическая ответственность совета директоров : монография / И. Ивашковская. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 430 с.
3. Сысоева Е. Ф. Финансовые ресурсы и капитал организаций: сущность, управление, эффективность использования : монография / Е. Ф. Сысоева. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2007. – 248 с.
4. Теплова Т. В. Финансовый менеджмент: управление капиталом и инвестициями / Т. В. Теплова. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 504 с.
5. Ткачева А. В. Управление капиталом коммерческой организации: теория и практика : монография / А. В. Ткачева ; под ред. В. С. Золотарева. – Ростов-на-Дону : Акра, 2010. – 212 с.
6. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2000. – 512 с.
7. Бланк И. А. Управление использованием капитала / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2000. – 650 с.
8. Мельничук Д. П. Капітал як базова категорія економічної науки: сучасні підходи та відображення у теорії людського капіталу / Д. П. Мельничук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – Вип. 2 (23). – С. 181 – 188.
9. Мирошніченко О. Ю. Підходи к трактовке сущности категории «капитал» / О. Ю. Мирошніченко // Управление в социальных и экономических системах : междунар. науч.-практ. конф., 15 мая 2012 г. – Минск : Минский ин-т управления, 2012. – С. 96 – 97.
10. Мірошніченко О. Ю. Управління ресурсами підприємства : навч. посіб. / О. Ю. Мірошніченко, Н. В. Ревуцька, О. М. Гончарова. – К. : ТОВ НВП Інтерсервіс, 2014. – 217 с.
11. Мендрул О. Г. Еволюція та сучасний стан ресурсних концепцій управління підприємством / О. Г. Мендрул, Т. О. Крючковська // Новітні тенденції розвитку управління підприємствами : монографія. / О. С. Федонін, Г. О. Швиданенко та ін. – К. : КНЕУ, 2011. – С. 130 – 136.
12. Шевчук Н. В. Економічна природа капіталізації підприємства / Н. В. Шевчук // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 9. – С. 20 – 26.
13. Шевчук Н. В. Управлінські аспекти капіталізації підприємства / Н. В. Шевчук // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 242. – С. 92 – 96.
14. Шевчук Н. В. Фундаментально-вартісний підхід до визначення ефективності управління ресурсами підприємства / Н. В. Шевчук // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 5 (50). – С. 179 – 185.
15. Тюрго А. Р. Ж. Избранные экономические произведения / А. Р. Ж. Тюрго. – М. : Соцэргиз, 1961. – 172 с.
16. Антология Экономической классики / В. Петти, А. Смит, Д. Рикардо ; сост. И. А. Столяров. – М. : МП «Эконов», 1993. – 475 с.
17. Історія економічних учень : підручник / В. Д. Базилевич, Т. В. Гайдай, Н. І. Гражевська та ін. ; за ред. проф. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2004. – 1300 с.
18. Економічна енциклопедія: у 3 т. / Відп. ред. С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2000. – 864 с.

19. Блауг М. Теория процента Фишера / М. Блауг // Экономическая мысль в ретроспективе. – М. : Дело, 1994. – 627 с.
20. Хикс Дж. Стоимость и капитал / Дж. Хикс. – М. : Прогресс, 1993. – 499 с.
21. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 1. Книга I: Процесс производства капитала / К. Маркс. – М. : Политиздат, 1983. – 905 с.
22. Гильфердинг Р. Финансовый капитал / Р. Гильфердинг. – М. : Государственное издательство, 1924. – 481 с.
23. Шумпетер Й. А. История экономического анализа / Пер. с англ. под ред. В. С. Автономова. – В 3 т. Т. 1. – СПб. : Экономическая школа, 2001. – 552 с.
24. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер. – М. : Эксмо, 2008. – 864 с.
25. Азізова К. М. Система контролінгу капіталу підприємства / К. М. Азізова // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Серія: Економічні науки. – Чернівці : Книги – XXI, 2010. – № 1 (37). – С. 75 – 83.
26. Чмутова І. М. Обґрунтування рівнів відхилень підконтрольних показників функціонування капіталу підприємства / І. М. Чмутова, К. М. Азізова // Коммунальное хозяйство городов : науч.-тех. сб. Серия: Экономические науки. – К. : Видавництво «Техніка», 2011. – № 98. – С. 198–206.
27. Кудина М. В. Теория стоимости компании : монография / М. В. Кудина. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 368 с.
28. Репіна І. М. Активи підприємства: таксономія, діагностика та управління : монографія / І. М. Репіна. – К. : КНЕУ, 2012. – 274 с.

Науковий керівник – Нусінов В. Я., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку, аналізу, аудита та адміністрування підприємств гірничо-металургійного комплексу ДВНЗ «Криворізький національний університет»

REFERENCES

- Azizova, K. M. "Systema kontrolinhu kapitalu pidpriemstva" [The system of controlling capital of the company]. *Naukovyi visnyk ChTEI KNTUEU. Seriya "Ekonomiczni nauky"*, no. 1 (37) (2010): 75-83.
- Blank, I. A. *Upravlenie formirovaniem kapitala* [Management of capital formation]. Kyiv: Nika-Tsentr, 2000.
- Blank, I. A. *Upravlenie ispolzovaniem kapitala* [The management of the capital]. Kyiv: Nika-Tsentr, 2000.
- Bazilevich, V. D. et al. *Istoriia ekonomicheskikh ucheniy* [History of Economic Thought]. Kyiv: Znanie, 2004.
- Blaug, M. "Teoriia protsenta Fishera" [Theory percent Fisher]. In *Ekonomicheskaia mysl v retrospektive*. Moscow: Delo, 1994.
- Bliss, C. *Capital Theory and the Distribution of Income*. Oxford: North-Holland Publishing, 1975.
- Chmutova, I. M., and Azizova, K. M. "Obgruntuvannia rivniv vidkhylen pidkontrolnykh pokaznykiv funktsionuvannia kapitalu pidpriemstva" [Justification level variations controlled parameters of functioning capital company]. *Kommunalnoe khoziaistvo horodov. Seriya "Ekonomycheskye nauky"*, no. 98 (2011): 198-206.
- Ekonomiczna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Akademiia, 2000.
- Gilferding, R. *Finansovyy kapital* [Financial capital]. Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo, 1924.
- Ivashkovskaia, I. *Modelirovanie stoimosti kompanii. Strategicheskaiia otvetstvennost soveta direktorov* [Simulation value. Strategic responsibility of the Board of Directors]. Moscow: INFRA-M, 2009.
- Khiks, Dzh. *Stoimost i kapital* [Value and Capital]. Moscow: Progress, 1993.
- Kudina, M. V. *Teoriia stoimosti kompanii* [The theory of value]. Moscow: INFRA-M, 2010.

Melnychuk, D. P. "Kapital iak bazova katehoriia ekonomichnoi nauky: suchasni pidkhody ta vidobrazhennia u teorii liudskoho kapitalu" [Capital as a basic category of economic science: new approaches and reflected in the human capital theory]. *Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, no. 2 (23) (2012): 181-188.

Mendrul, O. H., and Kriuchkovska, T. O. "Evolutsiia ta suchasnyi stan resursnykh kontseptsii upravlinnia pidpriemstvom" [Evolution and current state of the resource management concepts now]. In *Novitni tendentsii rozvytku upravlinnia pidpriemstvamy*, 130-136. Kyiv: KNEU, 2011.

Marks, K. "Protsess proizvodstva kapitala" [The production process of capital]. In *Kapital. Kritika politicheskoy ekonomii*. Moscow: Politizdat, 1983.

Miroshnichenko, O. Yu. "Podkhody k traktovke sushchnosti kategorii «kapital»" [Approaches to the interpretation of the essence category of "capital"]. *Upravlenie v sotsialnykh i ekonomicheskikh sistemakh*. Minsk: MUU, 2012.96-97.

Miroshnichenko, O. Yu., Revutska, N. V., and Honcharova, O. M. *Upravlinnia resursamy pidpriemstva* [Enterprise Resource Planning]. Kyiv: NVP Interservis, 2014.

Petti, V., Smit, A., and Rikado, D. *Antologiiia ekonomicheskoy klassiki* [Anthology of economic classics]. Moscow: MP Ekonom, 1993.

Riepina, I. M. *Aktyvy pidpriemstva: taksonomiia, diahnozyka ta upravlinnia* [The assets of the enterprise: taxonomy, diagnosis and management]. Kyiv: KNEU, 2012.

Shevchuk, N. V. "Fundamentalno-vartisnyi pidkhid do vyznachennia efektyvnosti upravlinnia resursamy pidpriemstva" [Fundamentally-cost approach to determine the effectiveness of enterprise resources]. *Naukovyi visnyk PUET. Seriiia "Ekonomichni nauky"*, no. 5 (50) (2011): 179-185.

Shevchuk, N. V. "Upravlinski aspekty kapitalizatsii pidpriemstva" [Managerial aspects capitalization companies]. *Kultura narodov Prychernomoria*, no. 242 (2012): 92-96.

Shumpeter, Y. A. *Istoriia ekonomicheskogo analiza* [History of Economic Analysis]. St. Petersburg: Ekonomicheskaiia shkola, 2001.

Shumpeter, Y. A. *Teoriia ekonomicheskogo rozvitiia. Kapitalizm, sotsializm i demokratiia* [The theory of economic development. Capitalism, Socialism and Democracy]. Moscow: Eksmo, 2008.

Sysoeva, E. F. *Finansovye resursy i kapital organizatsiy: sushchnost, upravlenie, effektivnost ispolzovaniia* [Financial resources and capital organizations: the nature, management, efficiency of use]. Voronezh: Izdatelstvo VGU, 2007.

Shevchuk, N. V. "Ekonomichna pryroda kapitalizatsii pidpriemstva" [The economic nature of the capitalization of the company]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9 (2013): 20-26.

Tiurgo, A. R. Zh. *Izbrannye ekonomicheskie proizvedeniia* [Selected economic works]. Moscow: Sotsekiz, 1961.

Teplava, T. V. *Finansovyy menedzhment: upravlenie kapitalom i investitsiiami* [Financial management: management of capital and investment]. Moscow: GU VShE, 2000.

Tkacheva, A. V. *Upravlenie kapitalom kommercheskoy organizatsii: teoriia i praktika* [Managing capital of the commercial organization: theory and practice]. Rostov-na-Donu: Akra, 2010.

УДК 338.001.36

ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО РЫНКА

© 2014 ДОРОВСКОЙ А. В.

УДК 338.001.36

Доровской А. В. Тенденции и перспективы развития европейского фармацевтического рынка

Рассмотрены изменения состояния европейского фармацевтического рынка в последнее десятилетие, его объем и темпы роста. Показаны основные факторы, влиянием которых обусловлены темпы развития европейского фармацевтического рынка, а также новые тенденции, привнесенные развитием рынков новых стран – участниц ЕС. Среди тенденций обозначены как позитивные, так и проблемные, требующие совершенствования законодательства европейских стран в сфере здравоохранения. Показаны характерные черты отдельных рынков Западной Европы.

Ключевые слова: темпы рынка, «формирующиеся» рынки, воспроизведенные препараты, реимбурсация.

Рис.: 8. **Табл.:** 2. **Библ.:** 14.

Доровской Александр Викторович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры промышленной фармации и экономики, Национальный фармацевтический университет (ул. Пушкинская, 53, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: office@zt.com.ua

УДК 338.001.36

Доровський О. В. Тенденції та перспективи розвитку європейського фармацевтичного ринку

Розглянуто зміни стану європейського фармацевтичного ринку в останнє десятиліття, його обсяг і темпи зростання. Показані основні фактори, впливом яких обумовлені темпи розвитку європейського фармацевтичного ринку, а також нові тенденції, привнесені розвитком ринків нових країн – учасниць ЄС. Серед тенденцій позначені як позитивні, так і проблемні, що вимагають вдосконалення законодавства європейських країн у сфері охорони здоров'я. Показано характерні риси окремих ринків Західної Європи.

Ключові слова: темпи ринку, ринки, що формуються, відтворені препарати, реімбурсація.

Рис.: 8. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 14.

Доровський Олександр Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри промислової фармачії та економіки, Національний фармацевтичний університет (вул. Пушкінська, 53, Харків, 61002, Україна)

E-mail: office@zt.com.ua

UDC 338.001.36

Dorovsky O. V. Trends and Prospects of Development of the European Pharmaceutical Market

The changes of state of the European pharmaceutical market in the last decade was examined, its volume and rate of growth. The article shows the main factors which influence the pace of development of the European pharmaceutical market, as well as new trends brought about by the development of markets for new countries – EU member states. Among the trends were indicated both positive and problematic, requiring the improvement of the legislation of the European countries in the health sector. The characteristics of individual markets of Western Europe were shown.

Key words: the pace of the market, emerging markets, generics, reimbursement. **Pic.:** 8. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 14.

Dorovsky Oleksandr V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Industrial Pharmacy and Economics, National Pharmaceutical University (vul. Pushkinska, 53, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: office@zt.com.ua